

زنان

ضد ارزش‌ها ارزش می‌شوند

بررسی لایه‌های زنانه فیلم زخم کاری
باتمركز بر شخصیت سمیرا

پگاه روشان همال
دکترای جامعه‌شناسی فرهنگی

هویت زنانه در تضاد با هویت فردگرایانه و در زیر سایه جاه‌طلبی، می‌شود کنشگری به نام سمیرا. تلفیق هویت‌های چندگانه در نقش سمیرا، با بازی درخشان رعنا آزادی‌ور به اوج خود می‌رسد. معنای مادری که آمیختگی عمیقی با عواطف و احساسات دارد، در این سریال بشدت از جانب زنان مورد آزمون و خطا قرار می‌گیرد. نقطه کلیدی و پیوند مالک و میثم، سمیرا است. زنی که به واسطه از دست دادن دخترش و اتفاقات رخ داده، فروپاشی روانی را تجربه کرده ولی همچنان در تلاش است تا افسار خانواده نصفه و نیمه خود را در دست داشته باشد.

زخم کاری مانند هراتر هنری دیگری مضمون از نقد نیست. فصل دوم به قدرت فصل اول شروع نشده است و شاید هنوز برخی مخاطبان با آن ارتباط برقرار نکرده‌اند.

همین موضوع زمینه را برای نقد منتقدان فراهم کرده است. بازیگران نابلد، بازی‌های مصنوعی و گاهی غیرقابل باور مهم‌ترین نقد وارد بر زخم کاری است، اما در ورای همه این نکات منفی باید پذیرفت سریال زخم کاری به عنوان یک سریال خانوادگی و اجتماعی نشان داد که مهدویان علاوه بر ساخت فیلم سینمایی در ساخت سریال نیز چیره‌دست است. این درام جنایی، در پس محور ظاهری داستان که به هلدینگ ریزآبادی و فرار از آن می‌پردازد، لایه‌های بشدت زنانه و خانوادگی را به مخاطب ارائه می‌دهد. خوب یا بد باید پذیرفت که برخلاف تصور عرف و معمول از خانواده، در این سریال خبری از زن مهربان و فداکار و مادر صبور و زحمتکش نیست. مخاطب در هر قسمت در مواجهه با ابعاد پیچیده شخصیت سمیرا به عنوان نقش اول زن، مبهوت می‌شود. زنی جسور و شجاع و در عین حال مکار، حیله‌گر و بشدت جاه‌طلب و پرنفوذ که معنای خانواده و مادری را از اساس دگرگون می‌کند. در زخم کاری توجه به زنان در معنای ضمنی خانواده بسیار پررنگ است. در فصل اول مخاطب با خانواده گسترده و به ظاهر صمیمی روبه‌رو بود که همه اعضا به نشانه پیوند خونی یکدیگر را دخترعمو و پسرعمو خطاب می‌کردند اما همین ارتباطات خانوادگی در کشاکش داستان رنگ و بوی خون، انتقام و تنفر می‌گیرد. کشتارگاه ریزآبادی معنایی برای خانواده باقی نگذاشته است و شاید در این نوع از اقتباس نیز نمی‌توان بیش از این پرداختن به خانواده و ارزش‌های آن را انتظار داشت. برداشت آزاد از داستان هملت با تأکید بر لیدی مکبث می‌تواند گواه این مطلب باشد.

در فصل دوم، در نبود مالک بار اصلی داستان بر دوش میثم است، میثمی که زخم خورده و شدیداً در پی انتقام است. نقطه کلیدی و پیوند مالک و میثم، سمیرا است. زنی که به واسطه از دست دادن دخترش و اتفاقات رخ داده، فروپاشی روانی را تجربه کرده ولی همچنان در تلاش است تا افسار خانواده نصفه و نیمه خود را در دست داشته باشد.

سمیرا نمادی است از هویت زنانه بسیار خطرناک و سمی که می‌تواند هر خانواده‌ای را تا سرحد متلاشی شدن پیش ببرد. خانواده مالک قرار است مأمونی باشد برای امنیت و آرامش هانیه و میثم اما با سلطه‌گری سمیرا دائماً در حال گسست و فروپاشی است. اختلافات خانوادگی که بسیاری ریشه در گذشته انسان‌ها و جاه‌طلبی و ناسیرایی آنها دارد، نه تنها شکل خانواده بلکه باطن و محتوای آن را نیز

دگرگون می‌سازد. سمیرا نیز شخصیتی برخاسته از خانواده کم‌برخوردار و پراز کودکی سرخورده است. در واقع، گذشته هر کنشگر در شکل‌گیری هویت او در بزرگسالی نقش بسزایی دارد.

هویت زنانه در تضاد با هویت فردگرایانه و در زیر سایه جاه‌طلبی، می‌شود کنشگری به نام سمیرا. تلفیق هویت‌های چندگانه در نقش سمیرا، با بازی درخشان رعنا آزادی‌فر به اوج خود می‌رسد. معنای مادری که آمیختگی عمیقی با عواطف و احساسات دارد، در این سریال بشدت از جانب زنان مورد آزمون و خطا قرار می‌گیرد. در زخم کاری معنای سنتی و ارزشمند خانواده با ارائه محورهای متکثر زنانگی، بسیار متغیر می‌شود. در بستر جامعه‌شناسی معرفت، تغییر در معنا پدیده آمده که بسیار قابل تأمل است. تغییر در معنای بین‌ذهنی افراد در ارتباط با یک مفهوم می‌تواند تغییر در معنای نقش‌ها از جمله نقش مادر و همسر بودن را نیز در پی داشته باشد.

زنانه که مخاطب در سریال با آن روبه‌رو است از جمله منصوره و کیمیا در فصل اول و سیما و شیدا در فصل دوم هر کدام به تنهایی نمادی هستند از قشر قابل توجهی در جامعه. منصوره که بارها و بارها زخم خورده و باز هم به واسطه غلبه احساسات بر عقل از جانب مالک مورد سوءاستفاده قرار می‌گیرد، بشدت تشنه انتقام می‌شود. یکی دیگر از نقش‌های جدیدی که در فصل دوم به سریال اضافه شده است، سیما با بازی الناز ملک است.

مخاطب از گذشته سیما چیز زیادی نمی‌داند اما نقش او و رفتارهای حیله‌گرانه و موذیان‌اش بازتاب رفتارهای سمیرا است. گویی رقیب جدیدی برای سمیرا در فصل دوم خلق شده است. لازم به ذکر آنچه در چند قسمت پخش شده از فصل دوم، شخصیت‌های جدید زن از جمله شیدا و سیما، چه از لحاظ بازیگری و چه از لحاظ محتوای کار چندان پر قدرت ظاهر نشده‌اند و همین امر عرصه را برای هنرنمایی بیش از پیش سمیرا باز کرده است.

در مجموع باید گفت زخم کاری با «خلق کارکنان زنانه قوی و اغواگری بر مرد»، «برهم زدن نظام مردسالاری در جامعه» و «شکستن الگوی سنتی زن» بی‌شک مسیر متفاوتی را آغاز کرده است. در این جدال خیر و شر که انسان به عنوان موجودی جاه‌طلب در وسط میدان است، باید دید مهدویان چگونه و با چه استدلالی داستان را به سرانجام خواهد رساند؟ آیا در زخم کاری، مفاهیم ضد ارزشی در حال تبدیل شدن به ارزش هستند؟ آیا فصل دوم این سریال می‌تواند تا انتها مخاطب را با خود همراه سازد؟ پاسخ به چنین دست سؤالاتی موکول می‌شود به نقدی دیگر پس از پایان فصل دوم زخم کاری.